

CE MAI PUTEM ÎNVĂȚA DE LA MAX WEBER?

Autor: Tudor-Alexandru Jinga | 15 ianuarie 2022

Cu toate că teza lui Max Weber din *Etica protestantă și spiritul capitalismului* a fost contestată de-a lungul timpului, cred că lucrarea lui Weber rămâne în continuare o sursă bogată de inspirație și că mai sunt încă lucruri pe care le putem învăța de acolo. Ceea ce încearcă Weber să demonstreze este că protestantismul, prin etica sa și prin variile sale forme, ar fi fost cauza apariției capitalismului modern. Rezumând puțin ce spune Weber, ideea principală ar fi că tocmai formele de viață pe care le-a impus protestantismul, mai ales prin calvinism și puritanism, au făcut posibilă apariția capitalismului. Principalele caracteristici care au dus la formarea modului de gândire și de viață capitalist ar fi raționalismul religios, asceza, munca susținută, constantă, spiritul datoriei și doctrina calvinistă a predestinării. Cea din urmă reprezintă credința conform căreia Dumnezeu are un plan precis cu întregul univers; totul tinde astfel spre finalitatea decisă dinainte de Dumnezeu. Prin urmare, fiecare om este predestinat spre salvare sau spre damnare, indiferent de viața pe care o duce, aici, pe pământ. Tot ce mai poate face credinciosul în aceste condiții este să încerce să obțină, dacă e cazul, confirmarea predestinării sale către salvare. Și singurul mod în care poate face acest lucru este prin a se comporta ca și cum ar fi deja salvat; să aibă, cu alte cuvinte, o viață sfântă, ireproșabilă. Acest lucru presupune celelalte atribute de mai sus: întâi, datoria față de muncă, deoarece munca presupune slăvirea lui Dumnezeu, înmulțirea talanților fiind modul prin care fiecare credincios, contribuind la comunitate, își poate arăta iubirea de aproapele. Totodată, credinciosul trebuie să aibă un comportament ascetic, ceea ce presupune o viață modestă, cât mai simplă.

Dar tocmai aici intervine problema: dacă omul face totul pentru Însuși Dumnezeu, cu alte cuvinte bine și temeinic, nu are cum să nu câștige și să nu obțină profit; bogăția apare, prin urmare, natural. Dar ce să facă un ascet cu bogăția? Să o împartă săracilor?

Poate fi o soluție, dar interpretarea pe care o găsesc unii teologi, ca Richard Baxter, de pildă, este că bogăția reprezintă tocmai darul lui Dumnezeu și confirmarea faptului că omul duce o viață dreaptă; de aici justificarea pentru multiplicarea capitalului. Desigur, averea trebuie gestionată după învățătura creștină protestantă. Așa se poate forma o clasă burgheză, bogată și întreprinzătoare și, cel mai important, așa apare o etică a muncii care se impune în toate domeniile și în toate clasele; așa apar și anumite prototipuri umane, de la *gentlemanul* elegant și reținut, la muncitorul modest și consecvent. Mai mult, așa apar instituții care sunt construite și funcționează pornind de la aceste valori. Cu alte cuvinte, etica protestantă pătrunde prin toți porii societății, influențând o întreagă civilizație prin *ethos*-ul rațional, gradul scăzut de emotivitate, ascetism și un puternic spirit întreprinzător și al datoriei.

Dincolo de problema validității tezei lui Weber din punct de vedere istoric, teologic sau sociologic, ceea ce consider remarcabil este importanța fundamentală pe care o credință puternică religioasă sau metafizică o poate avea în formarea unei culturi și a unei civilizații. Marx, de pildă, susținea că structura economică a societății este cea care determină întreaga structură, inclusiv cea culturală. Însă ulterior, Antonio Gramsci, precum și alți autori, arată exact contrariul: structura generală a societății, inclusiv cea economică, este determinată de formele ei culturale. Dar cultura, la rândul ei, nu se naște din nimic; ea este produsul unor credințe profunde ale unei societăți, așa cum putem înțelege și din exemplul lui Weber. Personal, cred că pentru fiecare epocă sau civilizație există țesături de credințe religioase sau metafizice de diferite forme care nasc un anumit mod de viață pe care îl recunoaștem ca fiind specific respectivelor civilizații sau epoci. Așa că, dacă vrem să înțelegem bine o civilizație sau o epocă, cheia rezidă în credințele profunde care le animă. Iar în acest sens, cred că teza lui Weber este un bun exemplu. Chiar dacă nu este o perspectivă lipsită de neajunsuri, totuși nu se poate nega imensa influență pe care a avut-o protestantismul în geneza modernității.

La fel ne putem întreba în legătură cu propria noastră viață și propriul nostru timp: ce credințe ne animă? Ce ne determină să facem și să fim ceea ce suntem? Care este diferența noastră specifică? Cum spuneam, cred că pentru a înțelege aceste lucruri trebuie să ne cunoaștem propriile credințe. Însă este posibil ca diferența specifică a timpului nostru să fie tocmai lipsa unei astfel de credințe, dacă așa ceva este posibil, sau și mai interesant: credința în inexistența vreunei credințe. Și ne putem întreba: dacă civilizația modernă occidentală derivă într-o anumită măsură din creștinism, credința în necredință ce poate să nască?

Imagine: Max Weber; Sursa: Wikipedia